

Nr 42.

Ankom till riksdagens kansli den 4 juni 1940 kl. 11 f. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350).

I en till riksdagen avlåten, den 10 maj 1940 dagtecknad proposition nr 262, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, jämlikt § 87 regeringsformen föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350).

Berörda lagförslag är av följande lydelse:

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 5 § valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350).

Härigenom förordnas, att 5 § valutalagen den 22 juni 1939 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

5 §.

Där för tillsyn å efterlevnad av förordnande, som Konungen jämlikt 2 § meddelat, så finnes behöfligt, äge Konungen stadga skyldighet att förete handelsböcker jämte därtill hörande handlingar, så ock medgiva rätt för polismyndighet, riksbanken eller tjänsteman, som riksbanken därtill förordnar, att öppna och granska brev och andra försändelser, som finnas i postverkets vård. Konungen må — — — avsedda ändamålet.

Denna lag träder omedelbart i kraft.

Enligt 4 § valutaförordningen den 25 februari 1940 (nr 97) må betalningsmedel och värdepapper ävensom fordringsbevis, vilkas företeende utgör villkor för rätt att kräva betalning, icke utan riksbankens tillstånd utföras ur ri-

ket. Vidare gäller enligt 6 § samma förordning, att svenska betalningsmedel, fordringsbevis, som nyss sagts, ävensom talonger till värdepapper ej må införas till riket utan tillstånd av riksbanken. Ansökningar om tillstånd till in- eller utförsel prövas och avgöras av valutakontoret, som enligt instruktion den 25 februari 1940 (nr 125) utgör riksbankens organ för handläggning av frågor rörande tillämpningen av valutaförordningen.

I skrivelse den 16 april 1940 har valutakontoret hemställt, att erforderliga åtgärder måtte vidtagas till förhindrande av att icke medgivna valutaförsändelser expedierades till eller från utlandet. Vid skrivelsen har fogats en av valutakontorets styrelse godkänd promemoria, däri efter erinran om nyssnämnda bestämmelser i 4 och 6 §§ valutaförordningen anföres bland annat följande:

För att uppnå kontroll över att dessa bestämmelser icke åsidosättas har valutakontoret föreskrivit, att rekommenderade och assurerade försändelser till utlandet skola inlämnas öppna till postverket. Sedan det konstaterats, att utförsel må ske, skall försändelsen i vederbörande posttjänstemans närvaro tillslutas och förseglas. För försändelser till utlandet, som icke rekommenderats eller assurerats, hava motsvarande föreskrifter icke ansetts kunna meddelas. Icke heller för den post, som ankommer från utlandet, kan någon motsvarande kontroll erhållas.

Det har nu kommit till valutakontorets kännedom, att valutaförordningens bestämmelser kringgås i relativt stor utsträckning genom att till posten inlämnas oassurerade eller orekommenderade brev, innehållande betalningsmedel, värdepapper eller fordringsbevis, eller att från utlandet inkomma försändelser, innehållande införsel förbjudna värden. Den som gör sig skyldig till dylik överträdelse kan visserligen ställas under åtal, men risken för upptäckt anses liten med hänsyn till avsaknaden av möjlighet att utöva effektiv kontroll.

Varken postverket eller annan institution äger nämligen enligt nuvarande bestämmelser rätt att öppna postförsändelser för att övervaka, att valutaförordningen icke kringgås på här angivet sätt. Detta är uppenbarligen något, som med det snaraste bör ändras. Om så icke sker, löper man risk att valutarestriktionerna bliva betungande för laglydiga medborgare, medan mindre nogräknade personer ostraffat kunna åsidosätta förordningens bestämmelser.

I 5 § valutalagen lämnas bemyndigande för Konungen att, därest för tillsyn å efterlevnad av valutarestriktionerna så finnes behöfligt, stadga skyldighet att förete handelsböcker jämte därtill hörande handlingar ävensom meddela erforderliga föreskrifter till förhindrande av åtgärder, som äro ägnade att uppenbart motverka vinnandet av det med förordnandet avsedda ändamålet. Detta bemyndigande är så vidsträckt avfattat, att det torde lämna Konungen befogenhet att utfärda föreskrifter i nu förevarande avseende, därvid desamma kunde beredas plats i valutaförordningen.

Valutakontorets styrelse vill för sin del tillstyrka, att Kungl. Maj:t med hänsyn till föreliggande förhållanden använder sig av denna befogenhet.

Skulle Kungl. Maj:t anse sig förhindrad att utan riksdagens hörande utfärda bestämmelser i ämnet, återstår intet annat än lagstiftning.

Fullmäktige i riksgäldskontoret ha i ett efter remiss avgivet utlåtande över framställningen förklarar, att fullmäktige, trots det allvarliga ingripande de föreslagna åtgärderna innebure, i nuvarande läge ej hade något att erinra mot desamma.

Chefen för finansdepartementet har i ärendet anfört följande.

Enligt lagen den 12 maj 1933 (nr 182) om vissa tvångsmedel i brottmål gäller som allmän regel, att föremål, som skäligen kan antagas äga betydelse för utredning om brott eller vara genom brott någon avhänt eller på grund av brott förverkat, må tagas i beslag. Beslag får ske oberoende av brottets beskaffenhet och oavsett huruvida innehavaren av föremålet misstänkes för brottet eller ej. Vad nu sagts gäller emellertid icke brev och ej heller telegram eller annan försändelse, som finnes i post- eller telegrafverkets vård. För rätt att taga sådana försändelser i beslag äro strängare villkor uppställda än då fråga är om beslag av andra föremål. Sålunda förutsättes — förutom att försändelsen är av beskaffenhet att enligt vanliga regler vara underkastad beslag — att den skäligen kan antagas härleda sig från eller vara avsedd för den, vilken misstänkes för brottet, samt vidare att brottet är sådant, att därå kan följa straffarbete. Försändelse, som tagits i beslag, må ej öppnas eller närmare undersökas av andra än vissa i lagen angivna myndigheter.

Klart är, att med de sålunda stadgade begränsningarna i rätten att undersöka postförsändelser otillåten in- och utförsel av valutor kan försiggå utan större risk för upptäckt. Särskilt i nuvarande läge framstår det såsom oundgängligen nödvändigt, att detta missförhållande avhjälpes. Med hänsyn till arten av det ingripande, varom här är fråga, torde erforderliga föreskrifter icke böra av Kungl. Maj:t meddelas annorledes än med stöd av uttryckligt, i lag givet bemyndigande. Dylikt bemyndigande synes lämpligen kunna intagas i 5 § valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350) och bör innehålla, att Konungen, där det för tillsyn å efterlevnad av meddelat förordnande om valutareglering finnes behövt, äger medgiva rätt för polismyndighet, riksbanken eller tjänsteman, som riksbanken därtill förordnar, att öppna och granska brev och andra försändelser, som finnas i postverkets vård.

Det förtjänar erinras, att genom lagstiftning på speciella områden under senare tid tillkommit vissa nya tvångsmedel, vilka bland annat innefatta ingrepp i det normala befordrandet av post- och telegraförsändelser samt i den hemlighet, som är tillförsäkrad brev, telegram och telefonsamtal. Jag syftar här på lagen den 14 oktober 1939 (nr 724) om särskilda tvångsmedel vid utredning rörande brott som avses i 8 eller 19 kap. strafflagen m. m. samt lagen den 9 januari 1940 (nr 3) om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m. Särskilt den sistnämnda lagen — vilken närmast tager sikte på brott mot 8 kap. strafflagen samt vissa för rikets försvar eller folkförsörjning m. m. menliga brott mot 19 kap. samma lag — medgiver mycket långt gående ingripanden. Bland annat kan expediering av post-, telegraf-, järnvägs- eller annan försändelse inställas eller fördröjas samt försändelsens innehåll granskas och censureras, varjämte telefonsamtal kunna avlyssnas och förhindras.

Vid ärendets behandling i lagrådet yttrade *justitieråden Lawski och von Steyern*:

Förslaget innebär befogenhet för de däri omnämnda myndigheterna och tjänstemännen att öppna och granska postförsändelser, även om misstanke om brottsligt förfarande ej föreligger mot avsändare eller mottagare och utan att anledning överhuvud finnes att antaga att något brott förövats. En så utsträckt befogenhet innefattar ett mycket starkt intrång i viktiga rättigheter, och den är naturligtvis också fullkomligt främmande för den ordinära lagstiftningen i ämnet, 1933 års tvångsmedelslag. Lagen den 9 januari 1940 om vissa tvångsmedel vid krig och krigsfara m. m. medger däremot ett

sådant ingrepp men endast i fråga om brott av betydligt allvarligare och för rikets säkerhet mera hotande art än dem, om vilka i förslaget är fråga. 1933 års lag torde erbjuda skydd för de fall, då anledning föreligger att antaga att en viss försändelse innehåller valuta, som ej får utföras eller införas. Att utsträcka rätten att bryta försändelser till andra fall synes oss ej böra ske, med mindre valutasmuggling genom posten skulle förekomma i sådan omfattning att valutaregleringen kan anses allvarligt hotad. Vad i ärendet anföres ger icke stöd för ett antagande, att en sådan situation föreligger eller att det är uteslutet att komma till rätta med nuvarande svårigheter genom en tillämpning av gällande regler. Vi kunna därför icke för närvarande tillstyrka, att förslaget upphöjes till lag.

Justitierådet Eklund och regeringsrådet Hjärne yttrade:

Vi finna väl, att starka betänkligheter, på sätt justitieråden Lawski och von Steyern anført, kunna möta mot ett så allvarligt ingripande som den här föreslagna utvidgningen av rätten att undersöka postförsändelser innebär, men anse likväl, med hänsyn till nu rådande förhållanden, att dessa betänkligheter icke böra utesluta ett tillstyrkande av förslaget.

I anledning av lagrådets utlåtande har *chefen för finansdepartementet* anført, att även enligt hans mening starka betänkligheter kunde möta mot ett så allvarligt ingripande som den föreslagna utvidgningen av rätten att undersöka postförsändelser innebure. I likhet med två av lagrådets ledamöter ansåge departementschefen likväl, med hänsyn till rådande förhållanden, att dessa betänkligheter icke borde utgöra hinder för förslagets genomförande.

Utskottet.

Såsom av utredningen framgår, kringgås valutaförordningens förbud om in- och utförsel av valutor genom att sådana försändas med posten i oassurerade eller orekommenderade brev. Med nuvarande lagstiftning, som endast under vissa särskilda förutsättningar medgiver rätt att undersöka postförsändelser, kan denna trafik försiggå utan större risk för upptäckt. På grund härav hava åtgärder synts böra vidtagas för att fylla den lucka i kontrollen av valutarestriktionerna, som sålunda visat sig förefinnas. Mot det förslag till lagstiftning i sådant avseende, som innefattas i föreliggande proposition och innebär befogenhet för vissa myndigheter eller tjänstemän att öppna och granska postförsändelser, kunna visserligen starka betänkligheter anföras, och dylika hava även kommit till uttryck inom lagrådet. Utskottet delar i viss mån de sålunda anförda betänkligheterna, icke minst med hänsyn därtill, att det ifrågasatta censurförfarandet skulle avse såväl postförsändelser till och från utlandet som försändelser inom riket. I betraktande av nu rådande förhållanden har emellertid utskottet icke ansett sig böra motsätta sig, att förslaget upphöjes till lag. Utskottet vill erinra, att valutalagens giltighetstid utgår den 30 juni 1941, vadan riksdagen alltså får möjlighet att dessförinnan med stöd av vunna erfarenheter taga ställning till frågan om lämpligheten och behovet av ett fortsatt ingripande i de hänseenden, varom här är fråga.

I detta sammanhang vill utskottet understryka vikten av att den ifrågasatta lagstiftningen handhaves med största varsamhet, så att såvitt möjligt garantier vinnas mot onödiga ingripanden i de enskilda rättigheterna på förevarande område. I detta syfte bör särskild omsorg iakttagas vid urvalet av den personal, åt vilken skulle inrymmas befogenhet att öppna och granska postförsändelser. Vad angår postförsändelser inom riket förutsätter utskottet, att dylika försändelser icke utan synnerligen vägande skäl underkastas censurförfarandet.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Stockholm den 4 juni 1940.

På bankoutskottets vägnar:

HARALD ÅKERBERG.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar Åkerberg, Sandén, Friggerdker, Sundvik, Leander, Andersson i Jäger och Lindblom;

från andra kammaren: herrar Lovén*, Paulsen, Andersson i Falkenberg, K. A. Westman, Gustavson i Västerås, Osberg, Svedman och Leffler.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr Sandén.